

מוסרי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת וירא תשפ"ד

• כס"ד •

"מתלמידיו של אברהם אבינו"

אברהם אבינו עקד את יצחק בהר המוריה, ובזוהר (חלק ב' ל"ט): "ולמה נקרא מוריה, על שם המר הטוב דהוה תמן", ואיתא בשיר השירים (א; ג) "צרור המר דודי לי", ומפרש בשיר השירים רבה (שם) מהו "צרור המור" - "ר' עזריה בשם ר' יהודה פתר קרייה באברהם אבינו מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים כך אברהם ראש לכל הצדיקים מה המור הזה אין ריחו מפיח אלא באור כך אברהם לא נודעו מעשיו עד שהושלך לכבשן האש ומה המור הזה כל מי שליקטו ידיו מתמרמות כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים", צרור המור קאי על אברהם אבינו, ולמור יש תכונה מיחדת שאמנם יש לו ריח מיוחד, אבל כשמשפשפים אותו בידיים זה מר, וגם לאברהם היה תכונה מייוחדת שממרר עצמו ומסתגף - שבירת הרצון.

תכונתו של אברהם הייתה שבירת הרצון - כנגד הטבע

כל מה שאנחנו רואים בפרשה על מעשה אברהם אבינו - זה נגד טבעו של האדם, בגיל צ"ט הוא רץ אל הבקר מתוך מחלה, עם כל הקושי שקשה אפילו לאדם צעיר, "וימהר וירץ לקראתם וגו'", זה שבירת הרצון. וברבנו יונה (אבות ב' ט"ו) "כי גם החכמים הזרזין מתעצלין בה, כי טבע האדם הוא להתעצל ואין אדם ניצל ממנה אלא יש מרבה ויש ממעט", הטבע של האדם הוא להתעצל, ותמיד יש איזשהו עצלות באדם וכמו שכתב החסיד יעב"ץ (שם) "כי האדם בטבעו נוטה אל המורגשות וכו' היש פתוי גדול וערבות יותר נפלא לשעתו כמינות, כי לא יצטרך לטרוח ולרדוף אחר החכמה", האדם בטבעו אוהב להיות עצלן ולא לטרוח, ואצל אברהם הכל היה שבירת הרצון, גם מה שהוא התפלל על הצלת סדום זה שבירת הרצון, הרי בסדום היה את כל הרשע של העולם, ואברהם היה ההיפך הגמור מהם.

וגם מה שאמר למלך סדום (בראשית י"ד, כ"ג) "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך", הוא נשבע על זה כדי שהיצר לא יתגבר עליו, וכאיתא בנדרים (n) "מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא הא קא משמע לן דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה", אדם יכול להשבע על מצווה כדי לזרז עצמו, וכך הוא עשה. ופשיטא שגם בעקידה אין שבירת הרצון יותר גדולה מזה. וכן מה שגירש את ישמעאל, הכל היה שבירת הרצון.

ההנאה בשבירת מידה רעה

המפתח לאדם להצליח זה שבירת רצונותיו, הרצונות החומריות זה היצר הרע בעצמו, האדם נמשך לזה, והדרך להתגבר על היצר - על ידי שבירה שלו. האדם נמשך לדברים אחרים, כיוון שיש לו טעם והנאה בזה, ושבירת הרצון גורמת שיהיה טעם בדבר הזה עצמו, וכשאברהם שבר רצונו ולא לקח אפי' שרוך נעל זה גרם לו לתענוג, מי ששובר מידה ומצליח יש לו הנאה שהצליח להתגבר. וכך אם האדם ישן לעצמו מהי המשמעות של ההתגברות זה נותן לו כח להמשיך הלאה.

כנגד היצר צריך התגברות תמידית ומלחמה עם החומר

והיצר הרע עם החומר צריך התגברות כל הזמן, מיד כשמתעורר "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר" (שו"ע או"ח א, א; א), זה המלחמה שיש ליהודי כל בוקר מחדש, וזה הפתיחה לשו"ע להתגבר, לא שייך בלי להתגבר, ומי שמתגבר ומתפלל כראוי - יש לו סיפוק מזה, ומי שלא התגבר - אין לו סיפוק, ובכלל לא מרגיש בזה שהוא לא בסדר.

לכל אדם יש במהלך היום ניסיונות רבים, וההתגברות עליהם היא מטרה בפני עצמה, זה נותן את הכוח הרוחני לאדם בכל דבר, שהאדם עושה נגד רצונו זה בונה אותו, ומי שלא מתגבר נשאר אותו הדבר. כל אחד יכול להגיע לדרגה של אברהם, אבל בשביל זה צריך להיות 'תלמיד' שהולך בדרך הזאת, ותלמיד זה מי שמסתכל ומתבונן בדרכיו.

"מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם" - בתכונות ובמידות

בפרשת השבוע קוראים על מעשיו של אברהם אבינו והניסיונות שעמד בהם. ואיתא בתנא דבי אליהו (פרק כ"ה) "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב", ויש מי שחושב שהכוונה בזה היא להכניס אורחים, ולהכין להם לשונות של פרים עם חרדל, להתפלל על הצלת סדום, לגרש את ישמעאל ולעקוד את הבן, ועל ידי כך נידמה לאבותינו. אולם באמת, בחז"ל מובאים דברים אחרים איך צריך להתנהג בכדי להיות תלמיד של אברהם.

המשנה באבות (ה, י"ט) מפרטת: "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע", לכל אחד יש 'תלמידים' לאברהם ובלעם (והסיבה שמביאים את בלעם כנגד אברהם, כיון שבלעם היה חכם גדול אצל אומות העולם, וממילא לחכם יש תלמידים). וממשיכה המשנה "עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע", רבנו מרן המשגיח זצוק"ל תמיד היה אומר שצריך להסתכל היכן האדם לומד, האם ב"ישיבתו של אברהם" (אברהם'ס ישיבה) או ב"ישיבתו של בלעם" (בלעם'ס ישיבה).

"עין טובה, ורוח נמוכה ונפש שפלה"

וברמב"ם (בפיה"מ, שם) מבואר מהי "עין רעה" - "החריצות, לקנות הממון והוא עין רעה". ו"עין טובה" היא "כבר ביארנו פעמים רבות שענין עין טוב היא ההסתפקות", מי שמסתפק במועט וטוב לו עם מה שיש לו הוא תלמיד של אברהם אבינו. ומבאר הרמב"ם היכן מצינו אצל אברהם ההסתפקות במועט "ההסתפקות באברהם הוא אמרו למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך וגו', וזה תכלית ההסתפקות והוא שיניח אדם ממון גדול ולא יהנה ממנו אפילו בדבר מועט", זוהי מידת ההסתפקות - עין טובה, אני לא צריך כלום.

"רוח נמוכה" מצינו אצל אברהם "ואמנם ענותנותו הוא אמרו ואנכי עפר ואפר", אני כלום, וזה התכונה של 'רוח נמוכה'. ו'נפש שפלה' מצינו אצל אברהם "אבל זהירותו אמרו לשרה ביום בואו מצרימה. הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. ובא (ב"ב טו) בפ"י שלא הסתכל בצורתה הסתכלות שלימה רק ביום ההוא וזה תכלית הזהירות", הוא יכל להתגבר על עצמו בהכל.

ואצל בלעם מצינו בדיוק הפוך, "והתפרסם לבלעם הרשע החריצות על הממון והוא בואו וכו' בעבור הממון אשר נשכר בו לקלל את ישראל, והוא אמרו יתברך אשר שכר עליך את בלעם וגו'. ואמנם רוב תאוותו בענין המשגל היא סיבת עצתו לבלק שיפקיר הנשים לזנות עם ישראל וכו', כי לולי רוב התאוה אשר היתה לו והיות הזנות טוב בעיניו לא היה מצוה בו, שמצות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי הטובים לא יצו ברע אבל יזהירו ממנו וכו'. ואמנם גאותו אמרו נאם שומע אמרי אל וכו'", הוא רצה כסף, כבוד, כולו תאוות, עולם אחר לגמרי.

ככדי להיות "תלמיד" של אברהם יש לעבוד על שורשי המידות

כתוב פה שבכדי להיות "תלמיד" לא צריך לעסוק דווקא בדברים הגדולים שעשו, שהרי קשה מאוד להגיע לדרגה של עקידה, אבל אפשר להגיע לתכונות המביאות לדברים האלו, התכונות שמכוחם עמד אברהם אבינו בכל הניסיונות שנתנסה - עד לדרגת עקידת בנו.

ואם האדם רוצה לבחון את עצמו היכן הוא נמצא שיבדוק האם הוא חרוץ בלהשיג ממון, ולהתענג בעולם הזה, אם כן הוא שייך ל'ישיבת בלעם', אבל אם הוא מתגבר על כך - הוא שייך ל'ישיבת אברהם'. זאת אומרת שכדי להיות בדרגה של אברהם צריך לעבוד על השורשים, ומי שעובד על עצמו - יש גם תוצאה כזאת, אבל בשביל זה צריך להתחיל לעבוד מהשורשים.

ללמוד ממידותיו של אברהם ולהתחיל מהדברים הקטנים

וחז"ל מלמדים אותנו להתחיל עם דברים קטנים "עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה", לא לעשות פעולות מיוחדות, אלא להרגיש עפר ואפר. וכשעושים את זה עם הרגשה - האדם נהיה אדם אחר לגמרי, וזה הדרישה מאיתנו עכשיו. כשאנו קוראים בפרשה את ההכנסת אורחים שהיא אצל אברהם אבינו, ברור ופשוט שאף אחד לא יכול לכבד אורחים בדרגה של אברהם אבינו, אבל מה שאחנו כן יכולים - צריך לרצות שלשני יהיה נוח וטוב, לטרוח על תקנת חברו.

"ממורד ומסגף עצמו" ע"י שבירת הרצון והתגברות המידת

במבחן של האדם, מיהו תלמיד של אברהם, הנושא המרכזי הוא שבירת הרצון, רבנו מרן המשגיח זצוק"ל אמר ביום השנה למרן הרב זללה"ה שכולם רוצים להחזיר לו הכרת הטוב, ומי שרוצה להחזיר לו באמת משהו לעילוי נשמתו שכל יום ישבור רצון אחד, ואמר המשגיח שהוא עצמו בכל יום שובר רצון אחד לעילוי נשמת מרן הרב זללה"ה.

ורבנו הגדול מרן ראש הישיבה זצוק"ל אמר לי פעם על מרן המשגיח שהוא אף פעם לא היה עושה מה שהוא באמת רצה, תמיד היה עושה הפוך, כולו עבד ד'. זה דרגה גדולה, אבל קצת מזה כל אחד יכול, כל יום להתגבר על משהו מסוים, זה אפשרי. כך נוכל להיות תלמידי אברהם אבינו ועובדי ד'. וכפי שהבאנו מהמדרש "אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים", וזה היה הסיגופים שעשה, הכל היה על ידי התגברות, ובלי התגברות זה לא יכל להיות. מה שלא לקח ממלך

סדום כלום - זה הגיע בזכות מה שכבר התגבר לפני זה עוד הרבה פעמים, והרי זה היה שלו לגמרי, וכ' בפרקי דר"א (פרק כ"ז) "ר' מאיר אומר אברהם התחיל ראשון לעשר, לקח המעשר מכל מה שהשיב מן הרכוש של סדום ועמורה ואת כל מעשר רכוש לוט בן אחיו ונתן לשם בן נח שנ' ויתן לו מעשר מכל", הרכוש היה שייך לגמרי לאברהם עד כדי כך שנתן מזה מעשר, אבל לעצמו לא לקח כלום.

כל אחד יכול לכוון האם להיות תלמיד של אברהם או של בלעם

זה מה שנדרש מהאדם, לדעת שהחיים מלאים באפשרויות, או להיות כאברהם אבינו, או לא, אין שום אפשרות למשהו באמצע, וכדאי להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, כפי שהמנהג ממשכה "תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא וכו' אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר וכו'". אנחנו בעולם הזה מסתכלים על מי שיש לו כסף וכבוד כמוצלח, אבל חז"ל אומרים לנו שזה לא אדם מוצלח, זה אדם מופסד, שאין לו כלום.

מי שלומד בישיבה של משהו - הוא לומד ממנו את מעלותיו, ובלי עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה, אין כלום, לא שייך תורה בלי מידות, התורה מלמדת את האדם להיות יותר רוחני ויותר אמיתי זה מה שאנחנו רואים בפרשה - זה היה אברהם מתחילתו ועד סופו, הוא שבר את טבעו וכך הגיע לכאלו דרגות, ובזכות זה נהיה עם ישראל ועם ישראל קיים עד סוף כל הדורות. וכל אחד יכול להיות ממשיך של אברהם אם הוא באמת רוצה.

(מוצ"ש וירא תשפ"א)

משה מספד מרבינו מרן שליט"א במסע הלווית אביו מרן הגאון רבי צבי זצוק"ל - כפי שמתפרסם לראשונה במלואו לקראת יום השנה כ"ג חשוון

עד עכשיו היינו כולנו - כמו בגיל הבחרות, כל דיבור, כל החלטה, כל הנהגה, כל דבר תורה, היינו צריכים את אבא, הכל היה על כתפיו. ועכשיו כשהוא הסתלק ואינו נמצא איתנו, אין לנו את מי לשאול, אין עצה, אין תבונה, איבדנו.

כשהסבא הרב מטורעץ זצ"ל הספיד במיר את אחד מהגדולים שם, הוא אמר שכתוב בתהילים (כ"ט, ד) "קול ד' בכוח קול ד' בהדר", והנפטר הזה היה קול ד' בהדר. זה היה אבא, קול ד' בהדר, כל מה שהיה אצלו בחיים תמיד היה עם הדר, בדברים שלא קיימים היום כלל. זה היה אצלו מינקותו ועד זקנותו. אבא היה מרביץ תורה, ברמת גן בעירייה הוא דאג לחיזוק הדת וכמו שהזכיר אחי הגדול, שמרן החזו"א זצוק"ל שלח אותו לשם, הוא היה אחראי על המועצה הדתית, הוא היה רב, ראש ישיבה, והכל היה עם "קול ד' בהדר". בכל תפקיד שהיה לו וכל מי שנפגש איתו ראו אצלו הדרה של תורה, הדרה של יידישקייט - קול ד' בהדר. "איכה יועם זהב" (איכה ד, א), זהב לא מתלכלך, אבא היה בכל מקום זהב טהור בכל החיים, לא נדבק בו שום דבר, תמיד לגופו של ענין, בלי נגיעות, סמל של טהרה, סמל של זהב שלא נדבק בו שום דבר. כמה אבא השכיל ללמדנו שנגיעה זה טרייף, ופרסום זה דבר מאוס, ושטחיות זה דבר שלא ראוי לבן תורה. הגמרא בסנהדרין (פח): "שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענותו ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה", והרמב"ם (פיה"מ סנהדרין י, א) כותב "וכבר הזכירו דברים זולת אלה שהעושה אותם אין לו חלק אמרו המלכין פני חברו ברבים אין חלק לעולם הבא, והקורא לחברו בכנויו, והמתכבד בקלון חברו. לפי שלא יבוא מעשה מן המעשים האלו ואף על פי שהם קלים לפי מחשבת החושב כי אם מנפש חסרה שלא הגיעה לשלמות ואינה ראויה לחיי העולם הבא", הטעם שמי שיש לו עבירות אלו של בין אדם לחברו אין לו חלק לעולם הבא, הוא בגלל שמי שיש לו מחשבות כאלו אין לו הנאה בעולם הבא, אין לו מקום שם.

הזהב הזה שאבא לימד אותנו מה נקרא דבר טוב, מה נקרא דבר לא טוב, את זה איבדנו. אנחנו הילדים צריכים לחשוב עכשיו ולהתבונן בכל מה שקיבלנו ממנו בתורה, בדרכי הלימוד, בדרכי ההנהגה, ביראת שמים, באמונה, אמונה, כמה שהיה לאבא אמונה בחוש, כמה אמונה בחוש העמידה אותו, בענווה, במידות טובות. פעם מרן ראש הישיבה האבי עזרי צצוק"ל אמר לי שהוא ממש לא האמין כמה ענווה שיש לו, הוא התעסק עמו בענייני הציבור והוא התפלא עד כמה מידת הענווה יכולה להגיע. מרן החזו"א זצוק"ל כתב עליו שהוא איש אשר רוח בו, שהוא יכול להתעסק בכל דבר בשלמות, כך הוא היה כל ימיו.

וכעת אנחנו נפרדים מכל השפע הזה, מכל הגדלות הזאת, מכל ההנהגה הזו. כשנכנסנו לבית אבא (ואמא שתחי) עם שאלות, עצם הכניסה לבית היתה משנה את השאלה, כבר היו צריכים להציג את השאלה באופן אחר, אין כבר את האבק והעפרוריות, צריך לגשת לגופו של ענין, אין שום דבר אחר, והשאלה כבר היתה אחרת. אבא לימד אותנו שלשכוח רעק"א זה בושה וכלימה, לשכוח גמרא זה בושה וכלימה. לא רק לענות תשובות, אלא איך שואלים שאלה, מה נקרא שאלה. אבא ברח מפרסום, הוא ידע כמה הפרסום מקלקל, כמה הכל נמס מאיליו. הוא לימד אותנו כמה לעשות חשבונות בענייני ציבור, הכל לגופו של ענין, אף פעם לא לעסוק בדברים צדדיים, ועכשיו אין לנו את זה. יתומים היינו ואין אב, ואנחנו המשפחה, שכולם כל כך עזרו בזמן האחרון כשאבא היה חולה, האחים, האחיות, הגיסים, ועל כולנה אמא (שתחי). כמה כל זה היה מההרשה שהשריש לנו, מה זה כבוד שמים, מה זה מצוה. נזכיר את אחינו הר"ר יצחק שליט"א, כמה שהיה מסור לאבא. והכל הגיע מכוח החינוך הזה, מה נקרא מעלה, מה נקרא חיסרון ומה התכלית.

והעיקר אצלו היה מה אומרים על זה למעלה, בכל דבר הוא חישב מה יגידו למעלה, וכך הוא לימד, כך הוא היה בעצמו, כולו כסדר, כך היתה הנהגתו, לא לעסוק בשום דבר שאין בו תועלת אמיתית, לא מחשבים שום חשבונות אחרים. זה היה אבא ואת כל זה איבדנו. כבר הזכרנו שהוא עסק הרבה בצרכי ציבור, הוא הראה דוגמא כיחיד איך יחיד צריך להתנהג, וכבר איך רב צריך להתנהג, וכשהיה אצלו דבר של עסקנות הוא לימד איך עסקן צריך להתנהג. וכל דבר ודבר, כל הוויתו היתה כזה ראה וקדש, זה היה הדוגמא מה צריך לעשות.

ואת כל זה הוא קיבל מרבותיו הגדולים, מהסבים הגדולים, מהסבא והאבא שלו, ומהאבא של אמא מרן הגאון רבי שבתי יגל זצ"ל שעוד זכינו להכירו, ומשאר רבותיו הגדולים שהיה דבוק בהם לאורך כל חייו, מצעירותו על זקנותו, תמיד, בכל העניינים הוא היה קשור אליהם. ולא צריך להזכיר כמה שבזמן האחרון, בדור האחרון, כמה מרן הרב שך זצוק"ל (ויבדלחט"א) מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) היו סומכים עליו, וראו בו דעת תורה, ישרות, בלי שום עקמומיות, זה היה נתיב החיים שלו, והחיים לא הצליחו להזיזו כמלא נימה מהישרות, והאלוקים עשה את האדם ישר.

לנו נשאר רק לבכות על השפע הזה שהיה לנו ועכשיו אין לנו, שקעה חמה. אנחנו נסתכל על השבט שנתת, וכל אחד מאיתנו יקח קצת מההנהגות ולהמשיך אותם. נבקש מאבא שיהיה מליץ ישר על אמא (שתחי), כמה שהיא תומכת בנו ועוזרת לנו, ועל כל האחים והאחיות, על כל המשפחה, הנכדים והנינים, שכולם יזכו ללכת בדרכו, להמשיך בדרך הישר הזאת, בישרות ובאמת, ונזכה להמשיך את המסורת שמסר עד ביאת הגואל בב"א.

לתרומות והנצחות:

מכון 'צור התורה'

0747-3464-65

לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:

mzh0747@gmail.com

ניתן להשיג את הספר

"בנותיבות האמונה"

וזכ ספרי השיעורים

"ארשת צבי"

מתורגמת מרן הגר"צ מרקוביץ זצוק"ל
בתעודת הספרים, ובישיבת פניני'ב

נתרם ע"י ידידנו הרה"ג

רבי אברהם ישעיהו סגל שליט"א

לדגל השמחה השרויה במעונו

בהולדת בנו שתחי

יה"ר שיזכו אביו ואמה לגולה
לתורה לחופיה ולמעשים טובים

נתרם ע"י ידידנו העומד לימינו הרה"ג

רבי יוסף שלמה צור שליט"א

לדגל השמחה השרויה במעונו

בהולדת בנו נ"ו

יה"ר שיזכו אביו ואמו לגולה
לתורה לחופיה ולמעשים טובים

גיליון זה יז"ל

לעילוי נשמת רבינו מרן הגאון

רבי צבי מרקוביץ זצוק"ל

נלב"ע כ"ג מר חשוון תשס"ז

נתרם ע"י בני המשפחה ה"ו